

Sharafatdinova Malika Berdaq qizi

*Berdag nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
Qoraqalpoq filologiyasi va Jurnalistika fakulteti 4-bosqich talabasi
malikasharafatdinova8@gmail.com*

Annotatsiya. *Ushbu tezis O'zbekistonda internet jurnalistikasining so'nggi yillardagi institutsional va professional transformatsiyasini tahlil qiladi. Maqsad raqamli yangilik ishlab chiqarish, verifikatsiya, auditoriya bilan muloqot va platformalashuv jarayonlarining kasbiy me'yorlarga ta'sirini aniqlashdir. Tadqiqot kontent tahlili, qiyosiy yondashuv hamda normativ-hujjatli tahlilga tayangan holda ilmiy yangilik sifatida internet jurnalistining ko'p platformali kompetensiya modeli va ishonchlilik indikatorlarini taklif etadi.*

Аннотация. *В тезисе анализируется профессиональная трансформация интернет-журналистики Узбекистана в последние годы. Целью является выявление влияния платформенной среды на производство новостей, верификацию, взаимодействие с аудиторией и редакционные стандарты. Используются контент-анализ, сравнительный подход и анализ нормативных документов. Научная новизна состоит в предложении модели мультиплатформенных компетенций интернет-журналиста и индикаторов надежности цифрового контента.*

Annotation. *This thesis examines the recent evolution of Internet journalism in Uzbekistan through the lenses of professional standards and platform-driven newswork. It aims to identify how digital production routines, verification practices, and audience interaction reshape editorial quality. Methods include content analysis, comparative reasoning, and document review. The novelty lies in proposing a multi-platform competence model and reliability indicators for digital news content.*

Kalit so'zlar. *internet jurnalistika, raqamli newsroom, verifikatsiya, platformalashuv, auditoriya ishtiroki, media etikasi, kontent strategiyasi*

Ключевые слова. *интернет-журналистика, цифровая редакция, верификация, платформизация, участие аудитории, медиаэтика, контент-стратегия*

Keywords. *Internet journalism, digital newsroom, verification, platformization, audience engagement, media ethics, content strategy*

Asosiy matn. *O'zbekistonda internet jurnalistikasining so'nggi yillardagi faoliyati an'anaviy ommaviy axborot vositalari logikasidan raqamli platformalar logikasiga ko'chish jarayonida shakllanayotgan kasbiy amaliyotlar majmuasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu jarayonni faqat "yangiliklar internetda tezroq tarqaldi" degan tasviriy mulohaza bilan cheklab bo'lmaydi, chunki internet muhiti jurnalist*

mehnatining barcha bosqichlarini, ya'ni axborot topish, tekshirish, tahrirlash, tarqatish, auditoriya bilan aloqa qilish va natijani o'lchash kabi faoliyat elementlarini qayta tuzmoqda. Shuning uchun mazkur tezis internet jurnalistikasini institutsional muhit, texnologik vositalar va kasbiy me'yorlar o'zaro ta'sirida tahlil qiladi hamda so'nggi yillarda kuzatilayotgan o'zgarishlar nimani anglatishini metodik asosda izohlaydi.

Raqamli muhitning asosiy belgisi sifatida platformalashuvni ko'rsatish mumkin: yangilik kontenti ko'p hollarda mustaqil saytning o'ziga emas, balki ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va agregatorlar algoritmik oqimiga moslab ishlab chiqarilmoqda. "Platforma" auditoriyani faqat olib keluvchi kanal emas, u tahririyatning kun tartibini, sarlavha va vizual tilini, post chastotasini, hatto matn uzunligini ham belgilovchi tashkiliy omilga aylanadi. Xalqaro tadqiqotlarda platformalar logikasi kontentni standartlashtirish va tezkorlikni oshirish bilan birga, tahririy mustaqillik hamda manbalar tekshiruviga qo'yiladigan talablarni murakkablashtirishi qayd etiladi [5]. O'zbekistonda ham yangilik iste'moli ko'proq mobil qurilma va qisqa formatlarga siljigan sari jurnalistning vazifasi "matn yozish"dan "formatlar o'rtasida ma'no va dalilni yo'qotmasdan qayta ifodalash"ga yaqinlashmoqda. Bu esa ko'p platformali kompetensiya tushunchasini markazga olib chiqadi: bir mavzuni matn, qisqa video, infografika, jonli efir va izohlar bilan ishlash ko'nikmasi kasbiy tayyorgarlikning ajralmas qismiga aylanadi.

Internet jurnalistikasida tezkorlikning ortishi tekshiruv amaliyotini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Odatda yangilikning qiymati "birinchi bo'lib berish" bilan bog'lanadi, biroq raqamli muhitda xatolikning tarqalish tezligi ham shuncha yuqori bo'lgani uchun verifikatsiya jarayoni yangilik ishlab chiqarishning tashqi bosqichi emas, ichki mexanizmi bo'lishi lozim. Rossiya ilmiy adabiyotlarida raqamli jurnalistikada faktcheking va manbalar ierarxiasining qayta shakllanishi, ayniqsa ijtimoiy tarmoq manbalarini tekshirishda yangi protokollar zarurligi ta'kidlanadi [3]. O'zbekiston sharoitida manba bilan ishlashda ikki muhim holat ko'zga tashlanadi: birinchisi, rasmiy axborot kanallari va press-relizlar ulushining yuqoriligi; ikkinchisi, foydalanuvchi kontenti (foto, video, guvohlik) bilan ishlashning kengayishi. Birinchi holat tezkorlikni ta'minlashi mumkin, lekin turli manbalarni muqoyasa qilish, kontekst berish va ma'lumotni mustaqil tekshirish kamayib qolsa, jurnalistikaning tushuntirish funksiyasi zaiflashadi. Ikkinchi holat esa tezkor guvohlik imkonini oshiradi, biroq montaj, eski materialni qayta joylash, geolokatsiya va vaqt belgilari bilan bog'liq xatolarni ham ko'paytiradi. Shuning uchun internet jurnalisti uchun minimal verifikatsiya to'plami shakllanishi zarur: manbaning kelib chiqishi, vaqt va makon mosligi, vizual dalilning manipulyatsiyaga uchragan-uchramagani, hamda ikki mustaqil tasdiq mezonlari amaliy standartga aylanishi lozim.

Raqamli tahririyatning ichki tashkiloti ham o'zgarib bormoqda. An'anaviy modelda muxbir, muharrir va sahifalovchi funksiyalari ajralgan bo'lsa, internet newsroomda bu rollar ko'pincha bir shaxs yoki kichik jamoada jamlanadi. Bunda

tahririy nazoratning sifat jihatdan pasayib ketmasligi uchun texnologik va protsessual vositalar kerak bo'ladi. Xususan, tayyor matnni tezkor tekshiruvchi ichki chek-listlar, sarlavha va faktlar bo'yicha ikkilamchi ko'rib chiqish, yangilanish tarixini shaffof yuritish, xatoni tan olish va tuzatishni belgilangan tartibda ko'rsatish kabi elementlar internet jurnalistikasining ishonchlilik kapitalini mustahkamlaydi. O'zbekistonda so'nggi yillarda ayrim tahririyatlar "yangilandi" belgilari, muallif va manba ko'rsatish amaliyotini kuchaytirayotgani kuzatiladi, biroq bu jarayon hamon notekis. Media etikasi bo'yicha mahalliy tadqiqotlar axborotning aniqligi va muallif mas'uliyati masalasini raqamli davrda qayta talqin qilish zarurligini ko'rsatadi [1]. Bu yerda etik me'yorlar faqat taqiqlar yig'indisi sifatida emas, auditoriya ishonchini boshqaruvchi professional kapital sifatida ko'rilishi muhim.

Auditoriya bilan muloqot internet jurnalistikasining alohida qatlamini tashkil etadi. Izohlar, repostlar, reaksiyalar va to'g'ridan-to'g'ri murojaatlar jurnalist uchun qo'shimcha axborot manbai ham, tahririyat obro'siga ta'sir etuvchi risk hamdir. Internet jurnalistikasida auditoriya faolligi ko'pincha metrikalar orqali baholanadi: ko'rishlar, qamrov, bosishlar, tomosha vaqti, obuna, ulashish. Biroq metrikalarga haddan tashqari yo'nalish tahririy qarorlarni qisqa muddatli "ko'rsatkich" foydasiga burib yuborishi mumkin. Shu bois, so'nggi yillarda xalqaro amaliyotda "sifat metrikalari" tushunchasi, ya'ni kontentning foydaliligi, tushunariligi, ijtimoiy ahamiyati va ishonchlilik signallarini auditoriya tajribasi bilan birga o'lchash yondashuvi kengaymoqda [6]. O'zbekiston internet jurnalistikasida ham auditoriya ehtiyojini chuqurroq tushunish uchun faqat trending mavzularni takrorlash emas, balki izohli jurnalistika, savol-javob formatlari, ma'lumotnoma va servis kontentini tizimli yo'lga qo'yish samaraliroq bo'la boshladi.

Internet jurnalistikasida janrlar ham qayta konfiguratsiyalanadi. Xabar janri qisqarib, "tezkor bildirish" ko'rinishiga o'tishi, tahliliy material esa o'quvchi e'tiborini ushlab turish uchun strukturaviy va vizual yechimlarga tayanishi kuzatiladi. Bu jarayonda multimedia hikoyalash, ma'lumotlar jurnalistikasi elementlari, interaktiv izohlar kabi usullar tahririyatning raqamli savodxonligiga bog'liq bo'ladi. O'zbekistonda ma'lumotlarni ochiq manbalardan yig'ish, jadval va xaritalar bilan ishlash, metodologiyani tushuntirish an'analari hali ham rivojlanish bosqichida, ammo raqamli kontent raqobati kuchaygani sari aynan shaffof metod va dalilga tayanish ishonchni oshiruvchi omil bo'lib qolmoqda. Shu o'rinda internet jurnalistining kompetensiya modeli taklif etiladi: birinchi blokda axborot yig'ish va verifikatsiya ko'nikmalari; ikkinchi blokda ko'p formatli ishlab chiqarish (matn, audio, video, vizualizatsiya); uchinchi blokda auditoriya bilan etik muloqot va moderatsiya; to'rtinchi blokda metrikalarni tahlil qilish va tahririy qarorlarni sifat mezonlari bilan uyg'unlashtirish; beshinchi blokda huquqiy va axloqiy me'yorlarga rioya qilish. Mazkur model internet jurnalistikasini "texnik ko'nikmalar" gagina qisqartirmasdan, kasbiy mas'uliyat va dalil madaniyatini markazga qo'yadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda internet jurnalistikasining iqtisodiy modeli ham o'zgarishlar bosqichida. Raqamli reklama bozorining segmentatsiyasi, homiylik materiallari va mahalliy brendlar bilan hamkorlik, ayrim loyihalarda obuna va a'zolik elementlari sinovdan o'tmoqda. Biroq monetizatsiya bosimi tahririy siyosatga ta'sir qilmasligi uchun reklama va jurnalistik material o'rtasidagi farqning aniq belgilanishi, shaffoflik va manfaatlar to'qnashuvini boshqarish mexanizmlari zarur. Bu masala nafaqat etik, balki ishonchlilik indikatorlarining tarkibiy qismi hamdir. Internet muhitida o'quvchi kontentning kelib chiqishi va maqsadini tezda sezadi; demak, shaffoflikni oshirish uzoq muddatda tahririyat brendini mustahkamlaydi. Shu nuqtada raqamli jurnalistikaga doir nazariy yondashuvlar, jumladan tarmoqli jamiyat va kommunikatsiya oqimlari haqidagi qarashlar yangilik ishlab chiqarishning yangi mexanizmlarini izohlashda metodik tayanch bo'lib xizmat qiladi [4].

Tezis doirasida internet jurnalistikasi faoliyatini baholash uchun ishonchlilik indikatorlari majmui konseptual jihatdan asoslanadi. Birinchi indikator manba shaffofligi bo'lib, materialda manbalar turi va ularni tekshirish usuli izohlangan-izohlanmaganini qamrab oladi. Ikkinchi indikator tuzatish madaniyati: xato aniqlansa, u qanday qayd etiladi va yangilanish tarixi o'quvchiga ko'rinadimi. Uchinchi indikator kontekst va muvozanat: faktlar qatoriga izoh, fon ma'lumot va alternativ nuqtai nazar kiritilganmi. To'rtinchi indikator vizual dalilning ishonchliligi: foto va videoga oid minimal tekshiruv belgilari mavjudmi. Beshinchi indikator auditoriya bilan muloqot etikasi: izohlar moderatsiyasi, murojaatlarga javob, shikoyat mexanizmi. Bu indikatorlar internet jurnalistikasini "tezkor kontent" sifatida emas, ijtimoiy ishonch infratuzilmasi sifatida ko'rishga yordam beradi va tahririyatlar uchun amaliy diagnostika vazifasini ham bajaradi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, O'zbekistonda internet jurnalistlarining so'nggi yillardagi faoliyati platformalashuv, tezkorlik va auditoriya ishtiroki kuchaygan sharoitda kasbiy me'yorlarni qayta muvozanatlash jarayonini boshdan kechirmoqda. Jurnalistning markaziy vazifasi axborotni ko'paytirish emas, balki dalilni tekshirish, kontekstni ochish va turli formatlarda ishonchli kommunikatsiyani ta'minlash orqali raqamli muhitdagi sifat mezonlarini mustahkamlashdan iborat. Taklif etilgan ko'p platformali kompetensiya modeli hamda ishonchlilik indikatorlari internet tahririyatlarida ichki standartlarni takomillashtirish va professional tayyorgarlikni yangilash uchun nazariy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dustmuhammad X. A. Jurnalistika asoslari: nazariya va amaliyot. Toshkent: O'zbekiston, 2018. 320 b.
2. Nazarov M. M. Massovaya kommunikatsiya v sovremennom mire: metodologiya analiza. Moskva: URSS, 2019. 352 s.

3. Amzin A. A. *Novosti v internete: professional'naya rabota zhurnalista*. Moskva: Aspekt Press, 2017. 240 s.
4. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 656 p.
5. Newman N. *Journalism, Media, and Technology Trends and Predictions*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2024. P. 1–48.
6. Wardle C., Derakhshan H. *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making*. Strasbourg: Council of Europe, 2017. 112 p.